

Я. СЕНИК

Архів Фундації Тетяни і Омеляна Антоновичів у фондах Львівської наукової бібліотеки імені Василя Стефаника НАН України

Коли ми говоримо про українських добродійників, як правило називаємо загальновідомі прізвища, які справді прислужилися справі розвитку української культури і науки. Я маю приємність розповісти про наших сучасників – подружжя Тетяни та Омеляна Антоновичів, щедрих і жертвних добродійників, яких по праву можна ставити на один щабель із такими особами як Полуботки, Галагани, Лизогуби, Смиренки, Тарновські, Харитоненки та інші.

Фундація Тетяни і Омеляна Антоновичів офіційно зареєстрована у США 30 грудня 1980 р. як міжнародне приватне доброчинне співтовариство для сприяння розвитку української літератури і мистецтва та гуманітарних наук у вигляді щорічних літературних і наукових нагород¹. В цілому Фундація існувала та існує виключно на власні заощадження подружжя Антоновичів. Це дійсно унікальне явище в сучасному українському світі як за масштабами, так і за наполегливою і послідовною багаторічною підтримкою української культури.

Членами журі та дорадниками Фундації в різний час були Ю. Шевельов, Дж. Грабович, Б. Рубчак, І. Фізер, Р. Шпорлюк, Я. Пеленський. Сьогодні ними є М. Богачевська-Хом'як, М. Жулинський та І. Дзюба.

Щорічна нагорода становить 5000 американських доларів кожна, що робить її на сьогодні найбільшою в Україні літературною та науковою премією. Лауреатів Фундації від 1980 р. було близько 60 осіб, серед них такі відомі особистості як В. Барка (1981); В. Стус та О. Субтельний (1982); Л. Плющ та Р. Конквест (1987); Г. Костюк, І.-П. Химка та Ю. Шевельов (1988); Л. Костенко та М. Богачевська-Хом'як (1989); В. Шевчук та І. Дзюба (1990); І. Драч, З. Бжезинський та Б. Гаврилишин (1991); В. Дрозд, М. Брайчевський та газета "Літературна Україна" (1992); М. Вінграновський, Я. Дашкевич та М. Жулинський (1993); Р. Федорів, М. Коцюбинська та В. Брюховецький (1995); Ю. Мушкетик, Б. Боцюрків (1996); І. Калинець, Д. Степовик (1997); Ю. Андрухович, Р. Шпорлюк (2000); Ю. Шаповал, Я. Ісаєвич та Г. Гусейнов (2001), М. Рябчук, Р. Іваничук (2002); А. Содомора, Д. Павличко (2003).

Премія Василеві Стусу була присуджена в 1982 р., коли він був за ґратами, тому ні він, ні його родина її отримати не мали змоги. Був відкритий банківський рахунок ім. В. Стуса, де тепер депоновано майже 10 тис. доларів. На ці гроші Антоновичі заснували Фонд ім. В. Стуса у Гарвардському університеті на користь української книгозбірні при головній бібліотеці цього відомого у цілому світі університету.

Один із залів нового будинку Українського музею в центрі Нью-Йорка названо на честь спонсорів – Т. та О. Антоновичів.

Від початку 1990-х рр. Фундація Тетяни і Омеляна Антоновичів діє в Україні і бере щедру участь у багатьох проектах загальноукраїнського характеру.

У м. Долина Івано-Франківської області споруджений величний пам'ятник Борцям за незалежність України, сучасне приміщення музею "Бойківщина", реставрована архітектурна пам'ятка – церква Св. Духа (де хрестили О. Антоновича).

В 2004 р. виділений один мільйон доларів США на будівництво нового приміщення

наукової бібліотеки університету “Києво-Могилянська академія”.

Фундація за останні п’ять років профінансувала декілька проектів Наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України у Львові (ЛНБ). В цілому було виділено понад 1,8 млн. доларів. На ці кошти проведена повна реконструкція головного корпусу бібліотеки, відкриті після реставрації 5 іменних читальних залів та сховищ, значно збільшена кількість читацьких місць.

4 листопада 2006 р. в ЛНБ ім. В. Стефаника відкритий Палац мистецтв ім. Тетяни та Омеляна Антоновичів – абсолютний унікал, феномен в історії української культури. Це результат великої роботи працівників бібліотеки, реставраторів та будівельників. За три роки була проведена повна реконструкція архітектурної пам’ятки XVII ст. – палацу Баворовських, де постійно перебуває відділ мистецтва, а поруч добудований новий сучасний корпус з читальними залами, фондосховищами та службовими приміщеннями. Фундація Антоновичів виділила на реконструкцію палацу 1,2 млн. доларів, уряд Польщі – 560 тис. злотих (приблизно 190 тис. доларів), держбюджет – 382 тис. гривень (приблизно 80 тис. доларів).

Частину кімнат Палацу тепер займає картинна галерея, де, зокрема, експонується подарована відомими меценатами – подружжям І. та М. Коців – приватна колекція, що складається з понад ста мистецьких творів (Т. Шевченко, І. Труш, О. Архипенко, О. Грищенко та ін.). Раніше вони профінансували реставрацію будинку колишньої школи, куди перемістився відділ періодики ЛНБ ім. В. Стефаника.

Сам Омелян Антонович від вересня 2005 р. постійно перебуває в Україні і продовжує свою добродійну діяльність у ЛНБ. Тепер адміністративну роботу у Фундації виконують найближчі родичі Антоновичів зі США – племінники д-р Ігор Воевідка, д-р Андрій Левицький та Роман Слоневський.

Коротко про засновників Фундації.

Доктор права Антонович Омелян Миколович, правник, громадський діяч, почесний громадянин Львова та Долини², народився 6 лютого 1914 р. в м. Долина в родині службовця. Закінчив у Долині підготовчі класи (1922–1924) та гімназійні курси (1925–1926), далі навчався в гімназіях у Львові (1927–1931) та у Перемишлі (1931–1932). За участь у національному підпіллі був арештований і як політичний в’язень відсидів у польській в’язниці декілька літ (1933–1936).

Вивчав право в Люблінському університеті (1932), економіку – у Вищій торговельній школі в Познані (1938) та Вищій господарській школі в Берліні (1939–1941). Після перерви був прийнятий на факультет права і суспільних наук Українського вільного університету в Празі, де 5 березня 1943 р. отримав диплом доктора права.

В роки Другої світової війни не припиняв підпільної боротьби в рядах ОУН, за що двічі був ув’язнений в німецькому концтаборі Заксенхаузен, де в 1941–1942 рр. та 1943–1944 рр. провів загалом більше двох з половиною років. У 1945–1948 рр. перебував на політичній роботі в ОУН та в закордонному представництві Української Головної Визвольної Ради (УГВР) у Мюнхені; працював у 1945–1946 рр. в Лізі українських політичних в’язнів. Після закінчення курсів англійської мови працював перекладачем у консульстві США в Мюнхені (1948–1949), де допомагав при співбесідах та підготовці документів для емігрантів до США.

У грудні 1949 р. разом з дружиною Тетяною емігрував до США. У 1951–1960 рр. продовжував працювати у закордонному представництві УГВР у Вашингтоні. Водночас 6 років був головою “Об’єднання українців Вашингтона” (1954–1958, 1960–1961). Від 1960 р. до кінця 1990-х рр. займався фермерством.

Доктор медицини, професор Тетяна Михайлівна Антонович (дівоче прізвище

Терлецька), лікар, громадський діяч, народилася 15 квітня 1915 р. у Відні, померла 23 вересня 2001 р. у Вашингтоні, похована у Львові на Личаківському цвинтарі.

Закінчила гімназію ім. Ю. Словацького у Львові (1933). Медичні студії почала в університеті Монпельє (Франція), вчилася у Львівському (1934) та Віденському університетах (1933–1940), диплом доктора медицини Віденського університету отримала 30 травня 1941 р. Працювала в українському шпиталі Львова (1944), у міському шпиталі Відня (1944–1945). Далі виїхала до Мюнхена, де була лікарем у госпіталі ІРО (Міжнародної організації біженців) в м. Розенгайм (1947), лікарем адміністрації табору у Функ Касерне та Центру переселення ІРО в Мюнхені (до 1949 р.), а потім до 28 листопада 1949 р. проводила медичні огляди емігрантів.

Після переїзду до США Т. Антонович працювала лікарем-патологом госпіталю м. Бінгхемптон, штат Нью-Йорк (до червня 1951). Від липня 1951 р. виконувала обов'язки лікаря при Медичному центрі Джорджтаунського університету (м. Вашингтон), де провела понад 40 років: асистент професора (1956), доцент Школи медицини (1961), клінічний професор кафедри патології (1979–1994) Школи медицини та стоматології. З 1968 р. до лютого 1994 р. очолювала також відділ нефропатології в Інституті патології Збройних сил США.

Професор Т. Антонович була відомим спеціалістом, експертом та дорадником у ділянці нефропатології в американських та міжнародних медичних інституціях, членом численних національних та міжнародних медичних товариств. Її професійна і наукова діяльність пов'язана також із кількома іншими медичними установами США. За довголітню наукову, викладацьку та лікарську діяльність нагороджена трьома урядовими медалями, численними дипломами, подяками та іншими відзнаками³. Автор кількох монографій з нефропатології⁴.

Подружжя Антоновичів передало до ЛНБ ім. В. Стефаника власну колекцію творів мистецтва (18 одиниць), яка виставлена для огляду в одному із залів Палацу мистецтв, приватну книгозбірню (понад 2 тис. книг) та особистий архів, який можна розподілити на три групи:

I. Матеріали Тетяни Антонович: біографічні документи, матеріали професійної та наукової діяльності в США, листування, іконографічні матеріали та ін.

II. Матеріали Омеляна Антоновича (1920–2003): біографічні документи, матеріали української національної підпільної боротьби у Польщі (1930-і рр.), партизанської боротьби УПА (директивні, оперативні, пропагандистські документи, фотоматеріали, колекційні матеріали), листування, документи Української Головної Визвольної Ради, Закордонних Частин ОУН (кінець 1930-х – 1940-і рр.); матеріали перебування в таборі для переміщених осіб у Німеччині (1944–1948), його діяльності в “Об'єднанні українців у Вашингтоні” (1954–1961), Українському Конгресовому Комітеті Америки (голова Л. Добрянський), Об'єднанні “Пролог” і УГВР; матеріали об'єднання і видавництва “Пролог” (примірники “Digest of Ukrainian Soviet Press” та інші рукописні та машинописні матеріали, 1950–1960-і рр.).

Значну частину архіву становлять фотографічні матеріали періоду перебування подружжя Антоновичів у Німеччині, проживання в США. Зокрема, слід виділити велику колекцію (кольорові негативи та фотовідбитки, кольорові слайди, відеоплівки), присвячену численним подорожам по США, Іспанії, Індії, Австралії та Океанії, Африці, Південній Америці, Скандинавії) за десятки років (1960-і – 1990-і рр.). Не менш вражає така сама колекція фотоматеріалів подорожей Антоновичів по різних куточках України, починаючи з кінця 1980-х рр.

III. Матеріали “Фундації Тетяни і Омеляна Антоновичів” (1982–2006): організаційні матеріали, листування, дипломи лауреатів, тексти промов (лекцій) під час вручення премій,

фото- та відеоматеріали, зокрема – церемоній вручення нагород, тощо; матеріали журі: організаційні та фінансові документи, протоколи засідань, листування, та ін. Ця частина архіву є дуже інформаційно насиченою, містить унікальні документи та автографи багатьох діячів української культури діаспори та України. Вона надзвичайно цікава, оскільки представляє документальні свідчення самовідданої праці Т. та О. Антоновичів.

Омелян Антонович створив про своє життя дві книги спогадів⁵, де дуже цікаво і талановито із високим художнім смаком описав історію власного життя з дружиною Тетяною та створення Фундації. Про діяльність Фундації О. Антонович раніше видав окрему книгу⁶.

Жертвне та самовіддане служіння Омеляна та Тетяни Антоновичів справі українського народу вказує, що добродійна діяльність Лизогубів, Галаганів, Симиренків продовжується, воно має бути прикладом для наслідування нашими сучасниками.

¹ Антонович О.М. Фундація Омеляна і Тетяни Антоновичів: Штрихи до історії Фундації. Виступи і лекції лавреатів нагород Антоновичів (1982–1998). – Київ; Вінніпег, 1999. – 197 с.: іл.; Дзюба І.М. Фундація подружжя Омеляна і Тетяни Антоновичів // Сучасна Енциклопедія України. – К., 2001. – Т. 1. – С. 584.

² Дзюба І.М. Антонович Омелян Миколович // Сучасна Енциклопедія України. – К., 2001. – Т. 1. – С. 584.

³ Пундій П. Проф. д-р Т. Терлецька-Антонович: публікація з нагоди 80-річчя // Свобода. – 1995. – Ч. 71. – 14 квітня; Жулинський М., Дзюба І., Богачевська-Хомяк М., Драч І., Дрозд В., Мушкетик Ю., Гальченко С. Пам'яті Тетяни Антонович: Посмертна згадка // Літ. Україна. – 2001. – 15 лист.; Пундій П., Ганіткевич Я.В. Антонович Тетяна Михайлівна // Сучасна Енциклопедія України. – К., 2001. – Т. 1. – С. 584.

⁴ *Kidney in Health and Disease.* – Washington, 1967; *Atlas of Kidney Biopsies.* – Washington, 1980 (у співавт.); *Pathology of Systemic Lupus Erythematosus.* – Washington, 1993.

⁵ Спогади. – К., Вашингтон: АО “Август”, 1999. – 392 с.: іл.; Спогади. – Книга друга. – К., Вашингтон: “Місіонер”, 2003. – 568 с.: іл.

⁶ Фундація Омеляна і Тетяни Антоновичів: Штрихи до історії Фундації. Виступи і лекції лавреатів нагород Антоновичів (1982–1998). – Київ; Вінніпег, 1999. – 197 с.: іл.